

EHDOTUS MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN ASETUKSEKSI ELÄVÄN RIISTAELÄIMEN OHJEELLISISTA ARVOISTA

1 Nykytila

Metsästyslaissa (615/1993) säädetään metsästyoikeuden haltijalle suoritettavasta korvauksesta sellaisessa tilanteessa, kun riistaeläin on metsästetty loukkaamalla samalla toisen metsästyoikeutta. Korvauksesta säädetään metsästyslain 79 §:ssä. Lainkohdan mukaan korvauksen saamisen edellytyksenä on, että riistaeläin on metsästetty ilman alueen metsästyoikeuden haltijan lupaa tai muutoin loukkaamalla toisen metsästyoikeutta sellaisissa olosuhteissa, joissa toisella oli oikeus metsästää tai ottaa tällainen riistaeläin. Tällaisessa tilanteessa sillä, jonka oikeutta on loukattu, on oikeus saada valintansa mukaan joko riistaeläin tai sen arvo. Metsästyslain 79 §:ssä säädetään myös, että riistaeläimen arvo määrätään maa- ja metsätalousministeriön riistaeläimille vahvistamien elävän riistaeläimen ohjeellisten arvojen perusteella.

Metsästyslain 80 §:ssä säädetään menettämisseuraamuksesta, jonka yhteydessä myös sovelletaan 79 §:n mukaisia riistaeläimen ohjeellisia arvoja. Metsästyslain 80 §:n 1 momentissa säädetään, että eläin tai eläimen arvo tuomitaan valtiolle menetetyksi, jos riistaeläin on metsästetty vastoin metsästyslain tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä. Edellytyksenä on myös, ettei toisella ollut oikeutta metsästää tai ottaa tällaista riistaeläintä, millä viitataan edellä kuvattuun metsästyslain 79 §:ssä tarkoitettuun menettelyyn.

Elävän riistaeläimen ohjeellisia arvoja voidaan näin ollen metsästyslain mukaan soveltaa kahdessa erilaisessa tilanteessa. Ensinnäkin ohjeellisia arvoja sovelletaan korvauksen määrittelyssä, kun metsästyoikeuden haltijan oikeuksia on loukattu ja loukatulle maksetaan korvaus (metsästyslain 79 §:n menettely). Toisekseen ohjeelliset arvot tulevat sovellettaviksi, kun riistaeläin on metsästetty rikkomalla metsästyslainsäädäntöä ja eläimen arvo tuomitaan menetetyksi valtiolle (metsästyslain 80 §:n menettely).

Voimassa oleva maa- ja metsätalousministeriön asetus elävän riistaeläimen ohjeellisista arvoista (824/2001) tuli voimaan vuoden 2002 alussa. Tuolloin elävän riistaeläimen ohjeellisiin arvoihin tehdyt muutokset liittyivät valuuttayksikön vaihtumiseen euroiksi. Edellinen varsinainen riistaeläinten arvojen tarkistus tehtiin vuonna 1993 voimaan tulleen maa- ja metsätalousministeriön päätöksen myötä (MMM:n päätös elävän riistaeläimen ohjeellisista arvoista, annettu 21.7.1993).

Koska elävän riistaeläimen ohjeelliset arvot on edellisen kerran tarkistettu kuusitoista vuotta sitten, on niiden tarkistaminen nyt ajankohtaista ottaen huomioon muun muassa inflaation vaikutus ja joidenkin eläinten suojeluarvossa tapahtuneet muutokset.

2 Ehdotetut muutokset

Metsästyslain hallituksen esityksen (300/1992) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että riistaeläinten arvot vahvistetaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) tekemän ehdotuksen perusteella. Asetusluonnoksessa ehdotettavat elävän riistaeläimen ohjeelliset arvot

perustuvat RKTL:n maa- ja metsätalousministeriölle huhtikuussa 2009 antamaan lausuntoon. RKTL:n lausunnossa perusteellaan ohjeellisten arvojen määrittämistä seuraavasti:

Eläimen arvon rahalliseen määrittämiseen ei ole yksiselitteistä kaavaa tai tapaa. Riistaeläimet poikkeavat rauhoitetuista eläimistä siinä, että niiden kantojen on arvioitu kestävän metsästysverotusta kantojen elinkykyä ja kokoa vaarantamatta pitkällä aikavälillä. Toisaalta elävän riistan arvo ei voi olla vähäisempi kuin riistan mahdollinen kaupallinen arvo.

Vain poikkeustapauksissa riistaeläin on korvattavissa vastaavalla elävällä riistalla. Tarhattavia ja siten tavallaan korvattavia riistalajeja ovat käytännössä vain sinisorsa, fasaani ja peltopyy. Tarhakasvatettu yksilö ei kuitenkaan vastaa luonnonvaraista, vaan voi jopa olla haitallinen luonnonkannalle.

Asetus elävän riistan ohjeellisesta arvosta on ensisijaisesti tarkoitettu korvaamaan metsästysoikeuden haltijalle ilman haltijan lupaa tai muutoin metsästysoikeutta loukkaamalla saadun saaliin arvo. Myös salametsästystapauksessa valtiolle menetettäväksi tuomitun saaliin arvo määräytyy riistaeläimen arvon mukaan.

Riistaeläinten arvoon voidaan katsoa vaikuttavan sekä niiden riistallinen että luonnonsuojelullinen arvo. Riistallinen arvo on kokonaisuutena vaikea määrittellä, koska siihen liittyy metsästysharrastukselle ominaisia aineettomia arvoja (esim. virkistys, koiraharrastus) sekä saaliin arvo (esim. liha, talja, sarvet, kallo). Tässä ehdotuksessa pyritään mahdollisimman objektiivisesti yhdistämään sekä riistallinen että luonnonsuojelullinen arvo. Perusteina käytetään olemassa olevaa tietoa lajin kannan koosta, uusiutumiskyvystä, luonnonsuojelullisesta statuksesta ja suurimpien riistalajien osalta liha-arvosta. Ehdotuksessa ei ole otettu kantaa eri lajien mahdolliseen haitallisuuteen tai tulokaslajien arvottamiseen.

Rauhoitettujen eläinten ja kasvien arvon määrittämisen periaatteet on esitetty Risto A. Väisäsen yksityiskohtaisessa artikkelissa ”Rauhoitettujen eläinten ja kasvien arvot” (Luonnon Tutkija 1/1996). Artikkelissa esitetty kaava on myös tämän ehdotuksen perustana pienin muutoksin, joilla on pyritty huomioimaan myös riistallinen arvo etenkin suurikokoisilla lajeilla. Artikkelin kirjallisuusluettelo kokoaa hyvän yhteenvedon aiheen aikaisemmista kehitysvaiheista.

Väisäsen mukaan eläimen arvo johdetaan kolmesta lajin ominaisuudesta: uusiutumiskyky, suojelutarve ja kannan koko. Näiden termien merkitystä kuvataan seuraavasti:

1. Lajin uusiutumiskyky, ts. kuinka nopeasti kanta uusiutuu luonnossa. Pitkäikäisen ja hitaasti lisääntyvän lajin yksilön on oltava arvokkaampi kuin lyhytikäisen ja nopeasti lisääntyvän lajin yksilön.
2. Lajin suojelutarve. Lajin uhanalaistuessa tulee sen yksilön arvon kasvaa. Korvaus tulee suhteuttaa lajin suojelutyöstä aiheutuviin kustannuksiin, tai sen tulee jotenkin vastata niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat uuden yksilön tuottamisesta tuhoutuneen tilalle.
3. Lajin lisääntyvä kanta koko Suomessa. Pienen populaation omaavan lajin on syytä olla arvokkaampi kuin runsaan lajin yksilön.

Riistaeläimen arvo voidaan siten laskea seuraavasta kaavasta:

Arvo on lajin uusiutumiskyky kerrottuna suojelutarpeella ja jaettuna kannan koolla eli lyhyemmin:
 $A = U \cdot S / K$.

Vaikeasti määritettävä uusiutumiskyky (U) korvataan lajin keskipainon logaritmillä, $\lg(w)$. Tämän Väisänen on korvannut eläimen painon logaritmillä, joka riittävän hyvin kuvaa uusiutumiskykyä. Osittaisesta epätarkkuudestaan huolimatta menettely sopii myös riistaeläinten arvon määrittämiseksi. Tällä tavalla riistaeläimet saavat arvoja uusiutumiskyvylle, jotka vaihtelevat välillä 2,48 (tavi) ja 5,58 (hirvi).

Suojelutarpeen (S) määrittämisessä käytettiin perusteena Ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen julkaisemaa uhanalaisuusluokittelua (Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.). 2001. Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki). Uhanalaisuusluokitus on tarkoitus uusida vuonna 2010, ja tutkimuslaitos ehdottaa myös riistanarvoja tarkastettavaksi luokituksen valmistuttua.

Lähtökohtaisesti kaikki riistaeläimet saivat suojelutarpeelle arvon yksi, joka on arvoltaan neutraali. Uhanalaisluokituksen perusteella arvoa muutettiin siten, että silmälläpidettävät lajit saivat arvon viisi ja uhanalaiset/ hävinneet arvon 20. Vaarantuneiksi luokiteltuja lajeja riistaeläinluettelossa ei ole.

Kannan koko (K) on myös luokiteltu muuttuja, jolle Väisänen on antanut arvoja alla olevan taulukon mukaisesti. Väljä luokitus poistaa vuotuisvaihtelun vaikutuksen kannan kokoon.

K	Lintupareja	Nisäkäsyksilöitä
2	1–100	1–200
3	101–1 000	201–2 000
4	1 001–10 000	2 001–20 000
5	10 001–100 000	20 001–200 000
10	100 001–1 000 000	200 001–2 000 000
20	1 000 000–	2 000 000–

Useimpien eläinten kannan kokoa ei tarkkaan tunneta. Riistalajiston osalta tietomme kantojen koosta ovat melko hyvät, sillä valtaosa lajistosta on säännöllisen seurannan kohteena.

Varsinaisen riistalajin arvon laskemisen yhtälöön on vielä lisättävä vakio c jolla kalibroitu arvo voidaan ilmaista euroina. Tässä yhteydessä kaavasta saatava arvo kerrottiin kaikkien lajien osalta luvulla 100 (c=100 euroa), jolloin laskukaava voidaan kirjoittaa muotoon:

$$A = (U \cdot S / K) \cdot c$$

Lajit, joiden arvo näin laskettuna jäi alle 100 euroa, pyöristettiin 100 euroon.

Euroopan unionin luontodirektiivissä mainittujen nisäkkäiden laskennalliset arvot kerrottiin luvulla kaksi suojelutatuksen huomioimiseksi.

Nisäkkäiden arvot

Sorkkaeläinten ja majavien arvoa nostaa niistä saatavan lihan määrä, jolle usein voidaan määrittää kaupallinen arvo. Sama koskee karhua, jonka saalisarvoa lisää mm. talja. Myös hylkeet ovat suurikokoisia eläimiä, joskin niistä saatava lihamäärä on suhteessa pienempi kuin maanisäkkäillä. Näiden osalta laskukaavaan voidaan lisätä elävän eläimen keskipaino kerrottuna ruhon keskihinnalla ($p \cdot h$). Elopainon ja ruhopainon välinen erotus kuvaa tässä eläimen muuta riistallista arvoa. Tässä on käytetty seuraavia hintoja: karhu 55, hylkeet 6, hirvi 6, valkohäntäpeura 5, muut hirvieläimet 9, majavat 5 ja villisika 10 euroa/kg. Näiden lajien arvon osalta laskukaava saa muodon:

$$A = (U \cdot S / K) \cdot c + p \cdot h$$

Väisäsen mallia mukaellen painona käytettiin artikkelissa ilmoitettua keskipainoa ohjeellisen arvon määrittämisessä. Karhun, harmaahylkeen, villisian, hirven, majavien ja valkohäntäpeuran osalta painona käytettiin artikkelissa ilmoitetun vaihteluvälin geometrista keskiarvoa. Itämeren norpalla arvona käytettiin maksimipainoa lajin naaraiden lisääntymishäiriöistä johtuvan populaatiokoon luontaista hitaamman kasvun huomioimiseksi. Saukon populaatiokoon arviota pienennettiin yhdellä yksiköllä lajin harvalukuisuuden ja lajin elintavoista ja lumiolosuhteista johtuvan tiheysindeksien suuren vuosien välisen vaihtelun takia. Saksanhirvi ja japaninpeura eivät tällä hetkellä kuulu maamme eläimistöön, joten niiden arvo määritettiin kuusipeuran mukaan. Rämemajava, tarhattu naali ja pesukarhu eivät niinkään ole kuulu tämänhetkiseen lajistoomme, ja niille annettiin arvoksi 100 euroa.

Lintujen arvot

Lintujen arvoissa on nisäkkäisiin verrattuna vähän vaihtelua. Valtaosa lajistosta jää vähimmäisluokkaan 100 euroa. Rassin ym. uhanalaisuusluokituksessa silmälläpidettäviksi luokiteltujen lajien (metsähänhi, teeri, metso, peltopyy) arvot on kerrottu luvulla kaksi. Metso ja teeri ovat EU:n lintudirektiivin liitteessä I mainittu silmälläpidettäviksi lajeiksi. Hanhien suuri koko on huomioitu nisäkkäiden tapaan ottamalla kilohinnaksi 10 euroa/kg.

Peltopyyn kannat ovat suuressa osassa maata hyvin pienet, ja tässä laskettu arvo koskee nimenomaan luonnonvaraista peltopyytä. Tarhatut linnut eivät ole fasaania arvokkaampia. Metsästystilanteessa tarhattu lintu ei välttämättä ole erotettavissa luonnonvaraisesta.

Ehdotus elävän riistan arvoiksi

Yllä selostetuin menettelyin lasketut riistaeläinten arvot on koottu alla olevaan taulukkoon. Arvon määrittämisessä otetaan huomioon lajin uusiutumiskyky, kannan koko, suojelutarve ja suurikokoisilta, ravinnoksi hyödynnettäviltä lajeilta liha-arvo. EU:n luontodirektiivissä mainitut nisäkkäät ja uhanalaisuusluokituksessa silmälläpidettäviksi määritettyjen lajien arvot on lisäksi kerrottu kahdella. Arvot on pyöristetty lähimpään 50 euroon 100-500 euron hintaisten lajien osalta ja lähimpään sataan euroon laskennalliselta arvoltaan yli 500 euron arvoisten lajien kohdalla.

Arvoista poikkeaminen

Nykyisen metsästysasetuksen mukaan ohjeellisista arvoista voidaan poiketa eläimen poikkeuksellisen esiintymisajan, esiintymisalueen, koon, iän, värimuunnoksen tai muun erityisen syyn johdosta. Poikkeamia ehdotetaan huomioonotavaksi myös uudessa asetuksessa etenkin lisääntymisarvon ja levinneisyysalueen suhteen. Esimerkiksi, biologiselta kannalta nuori yksilö ei ole yhtä arvokas kuin parhaassa lisääntymisiässä oleva. Vastaavasti, eteläisen Suomen riekkoyksilö on populaatiolle huomattavasti arvokkaampi kuin lajin esiintymisalueen ydinosa Pohjois-Suomessa. Tällöin ohjeellinen arvo voidaan esimerkiksi kertoa luvulla kaksi

RKTL:n ehdotuksessa elävän riistan arvoja täydennetään niiden lajien osalta, joilla voidaan katsoa olevan merkittävämpää taloudellista arvoa niiden lihapainon osalta ja/tai laji on mainittu EU:n luontodirektiivissä. Näille lajeille on määritelty arvo nuorelle yksilölle sekä raja-arvot aikuisille sukupuolen ja alueellisen tiheyden mukaan seuraavasti.

Nuori yksilö: alle vuoden ikäinen ja/tai vielä emon kanssa liikkuva, ei lisääntyvään populaatioon kuuluva yksilö. Laskentakaavassa kannan koon indeksiä on nostettu yhdellä yksiköllä ja uusiutumiskyvyn ja liha-arvon laskemisessa on käytetty Väisäsen taulukon alinta arvoa.

Aikuisen arvo, alaraja: Lajin ohjeellinen arvo nuorelle aikuiselle urokselle alueilla, joilla lajin tiheys on valtakunnallisesti tarkastellen keskimääräinen tai sitä korkeampi. Koska naaraiden ja parhaassa lisääntymisiässä olevien urosten (esim. suurikokoiset, hirvieläimillä suurisarviset yksilöt) lisääntymisarvo on nuoria uroksia korkeampi, tulisi tämä huomioida myös korvattavassa summassa. Suurikokoisilla yksilöillä myös saalisarvo on suurempi. Luokittelussa voidaan huomioida mahdollisen kannanhoitosuunnitelman alueellinen jaottelu tai alueelliset kanta-arviot.

Aikuisen arvo, yläraja: Lajin ohjeellinen arvo aikuiselle naaralle jolla on jälkeläiset alueella, jolla lajin tiheys on keskimääräistä alhaisempi ja/tai jolle laji on levittäytymässä. Luokittelussa voidaan huomioida mahdollisen kannanhoitosuunnitelman alueellinen jaottelu tai alueelliset kanta-arviot. Laskentakaavassa kannan koon indeksiä on pienennetty yhdellä yksiköllä ja uusiutumiskyky laskettu painon vaihteluvälin ylärajan mukaan.

3 Esityksen vaikutukset

Esitetyt riistaeläinten ohjeelliset arvot ovat pääsääntöisesti korkeammat kuin nykyisin voimassa olevat ohjeelliset arvot. Vain muutaman riistaeläimen ohjeellista arvoa ehdotetaan laskettavaksi (metsäkauris, kanadanhanhi, merihanhi). Tämä tarkoittaa, että toisen metsästysoikeuden loukkauksesta maksettava korvaus olisi tulevaisuudessa korkeampi kuin nykyään. Joidenkin riistalajien osalta ohjeelliset arvot saattavat jopa moninkertaistua. Toisaalta uutena elementtinä asetuksessa on joidenkin riistalajien osalta arvioitu ohjeellinen arvo myös nuorelle yksilölle eli alle vuoden ikäiselle ja/tai vielä emon kanssa liikkuvalla yksilölle, joka ei kuulu lisääntyvään populaatioon. Tällaisen nuoren yksilön arvot ovat matalammat kuin aikuisen yksilön. Tällä muutoksella pyritään oikeudenmukaiseen lopputulokseen korvauksen suuruutta ajatellen.

Esityksellä on vaikutusta myös suurpetojen suojeluvaihtoehtoihin. Esityksellä pyritään vahvistamaan luontodirektiivin EU:n jäsenvaltioille asettamaa velvoitetta toteuttaa näitä lajeja koskeva tiukka suojelujärjestelmä. Euroopan komissio lähetti Suomelle 11.9.2008 kirjeen (ENV/B.2/fl D/33022 Ares(2008) 26218) koskien Suomen susikannan viimeaikaista taantumista, jossa komissio tiedusteli Suomen toimenpiteitä asiaan liittyen. Maa- ja metsätalousministeriö vastasi 22.12.2008 vastauksessaan, että eräänä toimenpiteenä suurpetoja koskevien

metsästysrikosten ennalta ehkäisemisessä tullaan riistan ohjeellisten arvot tarkistamaan viimeistään ennen seuraavan metsästysvuoden alkua 1.8.2009. Koska tuomioistuimet käyttävät riistaeläinten ohjeellisia arvoja menettämisseuraamusten pohjana, on suurpetojen ohjeelliset arvot korjattu vastaamaan niiden suojelustatusta. Esityksellä on siten tarkoitus tehdä rikoksella saavutetun taloudellisen tai muun hyödyn tavoittelu vähemmän houkuttelevaksi.

4 Asian valmistelu

Maa- ja metsätalousministeriö pyysi vuonna 2008 RKTL:lta lausuntoa elävien riistaeläinten ohjeellisista arvoista. Joulukuussa 2008 saapuneessa RKTL:n lausunnossa määriteltiin kullekin riistalajille yksi ohjeellinen arvo. Maa- ja metsätalousministeriö pyysi RKTL:ltä lisäselvitystä siitä, voiko joidenkin riistaeläinten arvoja määritellä tarkemmin sen perusteella, mikä on lajin maantieteellinen tiheys / alueellinen jakauma. Samalla ministeriö pyysi RKTL:n kantaa siitä, onko mahdollista tarkastella joidenkin lajien ohjeellista arvoa myös eläimen iän ja sukupuolen kannalta. RKTL toimitti täydennyksen lausuntoonsa huhtikuussa 2009. Maa- ja metsätalousministeriössä on valmisteltu ehdotus maa- ja metsätalousministeriön asetukseksi elävän riistaeläimen ohjeellisista arvoista RKTL:n huhtikuussa 2009 toimittaman lausunnon pohjalta.

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunto seuraavilta tahoilta:

Lausuntopalaute:

5 Voimaantulo

Maa- ja metsätalousministeriön asetus ehdotetaan tulevaksi voimaan 1.9.2009.